

**Σύγχρονες προσεγγίσεις για την αναγνώριση των εναλλακτικών διαδρομών
μάθησης και κατάρτισης: Η περίπτωση της μάθησης μέσω της εργασιακής
εμπειρίας (Work-based learning)**

Φωτεινή Λιόση

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια MaHep

Abstract

The paper analyzes the policies developed at European level to validate and recognize non-formal and informal learning in the context of promoting lifelong learning in practice. It also addresses the issue of recognition of work-based learning in continuing vocational education and training. Recognition of alternative learning and training pathways offers significant personal, economic and social benefits, as the person has the opportunity to pursue academic and / or professional development. However, the process of validating non-formal and informal learning in general and in particular work-based learning faces challenges that create difficulties for the full exploitation of the opportunities offered by recognition. This paper aims to highlight non-formal and informal learning as equally important sources of learning as formal education, to demonstrate that alternative learning and training pathways could be a solution to the present challenges that Europe faces and to lift the sense of depreciation still held by some European countries in terms of the quality of learning outcomes acquired in non-formal and informal learning environments.

Keywords

Validation, recognition, non-formal learning, informal learning, work-based learning.

Περίληψη¹

Η εργασία αναλύει τις πολιτικές που αναπτύσσονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την επικύρωση και την αναγνώριση της μη-τυπικής και άτυπης μάθησης, στο πλαίσιο της προώθησης της δια βίου μάθησης στην πράξη. Επίσης, εξετάζεται το ζήτημα της αναγνώρισης της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας (work-based learning) στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η αναγνώριση των

¹ Η εργασία αυτή έγινε υπό την επίβλεψη του καθηγητή Άγγελου Καβασακάλη.

εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης προσφέρει σημαντικά οφέλη σε ατομικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, καθώς δίνεται στο άτομο η δυνατότητα της ακαδημαϊκής ή/και επαγγελματικής του εξέλιξης. Ωστόσο, η διαδικασία της επικύρωσης της μη-τυπικής και άτυπης μάθησης συλλήβδην και συγκεκριμένα της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας αντιμετωπίζει προκλήσεις, οι οποίες δυσχεραίνουν την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η αναγνώριση. Το παρόν κείμενο στοχεύει να αναδείξει τη μη-τυπική και την άτυπη μάθηση ως εξίσου σημαντικές πηγές μάθησης με την τυπική εκπαίδευση, να αποδείξει ότι μπορούν και οι εναλλακτικές διαδρομές μάθησης και κατάρτισης να αποτελέσουν λύση στα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη, καθώς και να άρει το αίσθημα της υποτίμησης, που διατηρούν ακόμα κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, ως προς την ποιότητα των μαθησιακών αποτελεσμάτων που κατακτώνται σε μη-τυπικά και άτυπα μαθησιακά περιβάλλοντα.

Λέξεις-κλειδιά

Επικύρωση, αναγνώριση, μη-τυπική μάθηση, άτυπη μάθηση, μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας.

Εισαγωγή

Η Ευρώπη σήμερα αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις στον οικονομικό τομέα, καθώς βιώνει μια σημαντική οικονομική κρίση, η οποία έχει αυξήσει τα ποσοστά της ανεργίας, ειδικά των νέων. Επίσης, βάλλεται και ο κοινωνικός τομέας λόγω της ανεργίας, της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης και της αύξησης των μεταναστευτικών ροών, καθώς δυσχεραίνεται η κοινωνική ένταξη των ατόμων στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015). Ακόμα, η έλλειψη δεξιοτήτων που παρατηρείται στο εργατικό δυναμικό της Ευρώπης σε συνδυασμό με την πρόοδο της τεχνολογίας και τον παγκόσμιο οικονομικό ανταγωνισμό² εντείνουν την ανάγκη της δημιουργίας ενός ευέλικτου εργατικού δυναμικού που θα μπορεί να ανταποκρίνεται στις εξελίξεις και στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Έτσι, για να αντιμετωπίσει η Ευρώπη τις παραπάνω προκλήσεις εκπονεί τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» με στόχο να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια «έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς» ανάπτυξη. Μια οικονομική ανάπτυξη που θα στηρίζεται στη γνώση και στην καινοτομία, στην πράσινη ανάπτυξη και στην υψηλή απασχόληση, η οποία θα προωθεί την κοινωνική ένταξη³. Για να επιτευχθεί ο

²http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el [accessed on 20.06.2017].

³http://www.pde.gov.gr/ppxsaa/content/files/a-stadio/meleti/teyxos1/02_6%20CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A4%CE%A9%CE%9F%20%20CE%95%CE%A5%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%97%202020.pdf [accessed on 20.06.2017].

παραπάνω στόχος χρειάζεται η δημιουργία ευέλικτων και υψηλής ποιότητας συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης που να ανταποκρίνονται στις σημερινές και μελλοντικές ανάγκες και προκλήσεις της Ευρώπης⁴.

Σε αυτό το πλαίσιο, η έμφαση δίνεται στον τομέα της εκπαίδευσης και προωθείται η ευρωπαϊκή συνεργασία, μέσω της στρατηγικής «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020», ώστε οι χώρες της Ε.Ε. να μπορέσουν να εκσυγχρονίσουν τόσο τα συστήματα της εκπαίδευσης και κατάρτισης που διαθέτουν όσο κι αυτά της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς στην Ευρώπη της γνώσης οι επαγγελματικές δεξιότητες είναι εξίσου σημαντικές με τις ακαδημαϊκές (Bruges Communiqué, 2010). Ο βασικός άξονας του εκσυγχρονισμού είναι η προώθηση και η εφαρμογή της διά βίου μάθησης στην πράξη μέσω της δημιουργίας ευέλικτων και εναλλακτικών διαδρομών μάθησης. Με αυτό τον τρόπο, η εκπαίδευση θα καταστεί προσβάσιμη από όλους τους πολίτες και θα τους δοθεί η δυνατότητα τόσο της ακαδημαϊκής όσο και της επαγγελματικής τους ανάπτυξης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012). Το γεγονός ότι η οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης, καθώς και η κοινωνική της ευημερία στηρίζονται στην (χωρίς αποκλεισμούς) εκπαίδευση και κατάρτιση εντείνει την ανάγκη της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2009). Σε αυτό το πλαίσιο, η επικύρωση και η αναγνώριση των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης και συλλήβδην όλων των μορφών της πρότερης μάθησης⁵ αποτελούν κεντρικό αντικείμενο διαμόρφωσης πολιτικών στην Ευρώπη (CEDEFOP, 2007), ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι να μπορέσουν να αξιοποιήσουν τα οφέλη που τους προσφέρουν αυτές οι διαδρομές μάθησης.

Μάλιστα, μια εναλλακτική διαδρομή μάθησης και κατάρτισης που προωθείται στον ευρωπαϊκό χώρο είναι η μάθηση που προκύπτει μέσω της εργασιακής εμπειρίας (Work-based learning) στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς προσφέρει πολύ σημαντικά οφέλη σε ατομικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο (CEDEFOP, 2014). Η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο

⁴http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2011/bruges_el.pdf [accessed on 20.06.2017].

⁵ Τυπική, μη τυπική και άτυπη μάθηση (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

ενίσχυσης της μάθησης των ενηλίκων, καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να επικαιροποιούν και να εξελίσσουν συνεχώς τις δεξιότητές τους με βάση τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Έτσι, η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση συμβάλλει στην αντιμετώπιση της ανεργίας, στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης και στην ανάπτυξη της καινοτομίας, της οικονομίας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (CEDEFOP, 2015), των χωρών στις οποίες εδράζονται και κατ'επέκταση της Ευρώπης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία αναλύει τις σύγχρονες πολιτικές που αναπτύσσονται στην Ευρώπη για την επικύρωση και την αναγνώριση των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης, καθώς και για την αναγνώριση της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Συγκεκριμένα, στην πρώτη ενότητα εξετάζεται η σύνδεση της διά βίου μάθησης με τις εναλλακτικές διαδρομές μάθησης και κατάρτισης, καθώς και η συμβολή τους στην επίτευξη του στόχου «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020» στο πλαίσιο της ευρύτερης στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Στην ενότητα 2 γίνεται λόγος για τις πολιτικές που αναπτύσσονται στην Ευρώπη σχετικά με την προώθηση της αναγνώρισης των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, καθώς και για τις διαδικασίες της επικύρωσής τους. Τέλος, στην τρίτη ενότητα εξετάζεται η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι πολιτικές που αναπτύσσονται για την προώθηση της αναγνώρισής της, καθώς και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ζήτημα αυτό στην πορεία της υλοποίησής του.

Το παρόν κείμενο στοχεύει στο να αναδείξει τη σημαντικότητα των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, καθώς και της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, μέσα από τη συμβολή τους στην επίτευξη του στόχου της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για τη δημιουργία μιας «έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς» οικονομικής ανάπτυξης. Η εργασία καταλήγει στο ότι αν και στην Ευρώπη έχουν αναγνωριστεί τα οφέλη που προσφέρουν οι παραπάνω ευέλικτες μορφές μάθησης και κατάρτισης σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο και αναπτύσσονται πολιτικές για την προώθηση της αναγνώρισής τους, ειδικά στην περίπτωση της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας, δεν έχουν

ακόμα διαμορφωθεί σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες εθνικά συστήματα για την επικύρωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που κατακτώνται σε αυτό το πλαίσιο, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η αναγνώρισή της και κατ' επέκταση η αξιοποίηση των πολύπλευρων δυνατοτήτων της.

1. Διά βίου μάθηση – εναλλακτικές διαδρομές μάθησης και Ευρωπαϊκή Ένωση

1.1 Η διά βίου μάθηση στον 21^ο αιώνα

Η διά βίου μάθηση αποτελεί κεντρικό αντικείμενο συζητήσεων και ανάπτυξης πολιτικών στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα. Ορίζεται ως «κάθε μαθησιακή δραστηριότητα που αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων⁶, των δεξιοτήτων⁷ και των ικανοτήτων⁸, στο πλαίσιο μιας προσωπικής, πολιτικής, κοινωνικής οπτικής ή/και μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001). Η διά βίου μάθηση συνεπώς περιλαμβάνει ολόκληρο το φάσμα της τυπικής⁹, μη τυπικής¹⁰ και άτυπης¹¹ μάθησης με στόχο την

⁶ Το αποτέλεσμα της αφομοίωσης πληροφοριών μέσω της μάθησης. Οι γνώσεις είναι το σώμα αρχών, θεωριών και πρακτικών που σχετίζεται με ένα πεδίο εργασίας ή σπουδής (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2008).

⁷ Ικανότητα εφαρμογής γνώσεων και αξιοποίηση τεχνογνωσίας για την επίλυση προβλημάτων και την εκπλήρωση εργασιών (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2008).

⁸ Η αποδεδειγμένη επάρκεια στη χρήση γνώσεων, δεξιοτήτων και προσωπικών, κοινωνικών ή/και μεθοδολογικών δυνατοτήτων σε περιστάσεις σπουδής ή εργασίας και στην επαγγελματική ή/και προσωπική ανάπτυξη (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2008).

⁹ Συντελείται σε ένα οργανωμένο και δομημένο περιβάλλον, το οποίο είναι αφιερωμένο στη μάθηση και, κατά κανόνα, οδηγεί στην αναγνώριση επαγγελματικού προσόντος, συνήθως με τη μορφή πιστοποιητικού ή διπλώματος. Περιλαμβάνει τα συστήματα γενικής εκπαίδευσης, αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

¹⁰ Αφορά τη μάθηση που πραγματοποιείται μέσω σχεδιασμένων δραστηριοτήτων (σχετικά με τον χρόνο μάθησης και τους μαθησιακούς στόχους), όπου υπάρχει κάποια μορφή στήριξης της μάθησης (π.χ. σχέση εκπαιδευομένου- εκπαιδευτή) (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

¹¹ Η μάθηση που προκύπτει από καθημερινές δραστηριότητες, οι οποίες σχετίζονται με την εργασία, την οικογένεια ή τον ελεύθερο χρόνο. Δεν είναι οργανωμένη ούτε διαρθρωμένη όσον αφορά τους στόχους, τον χρόνο ή τα μαθησιακά μέσα και μπορεί να μην είναι σκόπιμη από την πλευρά του εκπαιδευομένου (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

προσωπική ολοκλήρωση, την ενεργό συμμετοχή¹², την κοινωνική ένταξη¹³ και την απασχολησιμότητα¹⁴ (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η διά βίου μάθηση καλύπτει όλες τις μαθησιακές εμπειρίες του ατόμου ανεξάρτητα από τις διαδρομές που ακολούθησε για τις αποκτήσει: τις παραδοσιακές, εντός ενός οργανωμένου και δομημένου περιβάλλοντος (τυπική μάθηση) ή τις εναλλακτικές, εντός σχεδιασμένων¹⁵ ή/και καθημερινών δραστηριοτήτων. Οι εναλλακτικές διαδρομές μάθησης και κατάρτισης αφορούν τη μάθηση που πραγματοποιείται σε μη τυπικά ή/και άτυπα περιβάλλοντα, η επικύρωση της οποίας συνιστά καίριο στρατηγικό στόχο της Ε.Ε. και ζήτημα υψηλής σπουδαιότητας στην ατζέντα της εκπαιδευτικής πολιτικής των Κρατών Μελών της¹⁶. Μάλιστα, οι ευέλικτες μαθησιακές διαδρομές υποστηρίζονται από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες στη μάθηση και έτσι η εκπαίδευση γίνεται προσβάσιμη από όλα τα άτομα, τα οποία μπορούν να αντλούν γνώσεις οπουδήποτε και οποτεδήποτε, με τη βοήθεια της τεχνολογίας. Επίσης, η ύπαρξη ευέλικτων-εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης κρίνεται αναγκαία για την ικανοποίηση της συνεχώς αυξανόμενης ζήτησης για εκπαίδευση που παρατηρείται στην Ευρώπη¹⁷, την ενίσχυση της απασχολησιμότητας, την προαγωγή της ισότητας¹⁸ και της κοινωνικής ένταξης.

¹² Η πολιτιστική, οικονομική, πολιτική/δημοκρατική και/ή κοινωνική συμμετοχή των πολιτών στην κοινωνία συνολικά και στις κοινότητες τους (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

¹³ Η συμμετοχή των ανθρώπων στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους ζωή ώστε να απολαμβάνουν μια ποιότητα ζωής που είναι αποδεκτή από την κοινωνία στην οποία ζουν και να έχουν πλήρη πρόσβαση στα θεμελιώδη τους δικαιώματα (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

¹⁴ Η δυνατότητα απασχόλησης των ατόμων, η οποία σχετίζεται αφενός με την επάρκεια των γνώσεων και των ικανοτήτων τους και αφετέρου με την προσφορά κινήτρων και ευκαιριών στα άτομα που αναζητούν απασχόληση (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

¹⁵ Σχεδιασμένες δραστηριότητες ως προς τα μαθησιακά αποτελέσματα και τον χρόνο μάθησης από τους παρόχους μη τυπικής εκπαίδευσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

¹⁶Βλ. Ενότητα 2.

¹⁷ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/education-technology_el [accessed on 26.05.2017].

¹⁸ Στο πλαίσιο της παροχής ίσων ευκαιριών στην κατάρτιση ειδικά στα άτομα που μειονεκτούν κοινωνικοοικονομικά ή/και έχουν χαμηλή εξειδίκευση ώστε να ενισχυθεί η απασχολησιμότητά τους και να επιτευχθεί η ομαλή τους ένταξη στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Η Ε.Ε. διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της διά βίου μάθησης ήδη από το 2000 όταν, στη Λισσαβόνα, τέθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ο φιλόδοξος στόχος να καταστεί η Ευρώπη η πιο ανταγωνιστική κοινωνία της γνώσης στον κόσμο (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001). Η διά βίου μάθηση συνεπώς, συνδέεται άμεσα με τη νέα κοινωνία του 21^{ου} αιώνα, την κοινωνία της γνώσης¹⁹. Το γεγονός ότι η οικονομική και κοινωνική πρόοδος της κοινωνίας αυτής στηρίζεται στη γνώση, ανέδειξε τους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης ιδιαίτερος σημαντικούς για την ευημερία και την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης της γνώσης, καθώς και τομείς επικερδείς για να χρηματοδοτήσει η Ε.Ε., όπως συμβαίνει στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+²⁰. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι σημαντικές για το μέλλον της Ευρώπης, καθώς εξοπλίζουν τους πολίτες με καλύτερες δεξιότητες, ενισχύουν την κοινωνική ένταξη, αυξάνουν την απασχολησιμότητα, καλλιεργούν την ιδιότητα του πολίτη και προωθούν τη δημιουργικότητα και την καινοτομία²¹.

Όλα τα παραπάνω οφέλη της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο είναι αναγκαία σήμερα στην Ευρώπη, καθώς αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις όπως η οικονομική κρίση, ο παγκόσμιος οικονομικός ανταγωνισμός, οι τεχνολογικές εξελίξεις, η έλλειψη δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, η γήρανση του πληθυσμού, η εμφάνιση του βίαιου εξτρεμισμού και η έξαρση των μεταναστευτικών ροών (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Επιτροπή, 2015). Για να αντιμετωπιστούν οι παραπάνω προκλήσεις, το 2009, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και τους κοινωνικούς εταίρους (stakeholders) δημιούργησαν το στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, γνωστό και ως «Ε.Κ. 2020»²².

¹⁹ Μια κοινωνία της οποίας οι διαδικασίες και οι πρακτικές βασίζονται στην παραγωγή, την διάδοση και τη χρήση της γνώσης (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

²⁰ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el [accessed on 26.05.2017].

²¹ Βλ. ό.π.

²² [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52009XG0528\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52009XG0528(01)) [accessed on 20.06.2017].

1.2 «ΕΚ 2020» και διά βίου μάθηση

Το πλαίσιο «Ε.Κ. 2020» που εκπόνησε η Ε.Ε., ως μέρος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», έχει στόχο να στηρίξει και να συμπληρώσει τις προσπάθειες των κρατών μελών της για να βελτιώσουν και να εκσυγχρονίσουν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα, καθώς και να ενδυναμώσουν τη διά βίου μάθηση και την κινητικότητα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012). Η Ε.Ε. συνεπώς λειτουργεί επικουρικά σε αυτή την προσπάθεια, καθώς κάθε κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για το δικό του σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης, το οποίο οφείλει να προσφέρει στους πολίτες του τις καλύτερες ευκαιρίες μάθησης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους²³ και να βρίσκεται σε ουσιαστική επικοινωνία με την αγορά εργασίας²⁴.

Η οικονομία που βασίζεται στη γνώση χρειάζεται εξειδικευμένο²⁵ εργατικό δυναμικό, ανταγωνιστικό από την άποψη της παραγωγικότητας, της ποιότητας και της καινοτομίας²⁶ και εύκολα προσαρμοζόμενο στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, η οποία συνεχώς εξελίσσεται με αποτέλεσμα να αλλάζουν και οι ανάγκες σε δεξιότητες, ικανότητες και προσόντα. Η Ευρώπη της γνώσης χρειάζεται άτομα που διαθέτουν τις 8 βασικές δεξιότητες της διά βίου μάθησης²⁷, που είναι θεμελιώδεις για όλους: επικοινωνία στη μητρική γλώσσα, επικοινωνία σε ξένη γλώσσα, μαθηματική ικανότητα και ικανότητες στην επιστήμη και την τεχνολογία, ψηφιακή ικανότητα²⁸, μεταγνωστικές ικανότητες (learning to learn), κοινωνικές ικανότητες και ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη, αίσθημα πρωτοβουλίας και

²³ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el [accessed on 26.05.2017].

²⁴ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-development_el [accessed on 26.05.2017].

²⁵ Μάλιστα, σε περιόδους οικονομικής κρίσης, τα άτομα υψηλής ειδίκευσης έχουν περισσότερες δυνατότητες να βρουν δουλειά (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/education-technology_el) [accessed on 26.05.2017].

²⁶ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/growth-jobs_el [accessed on 26.05.2017].

²⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11090>[accessed on 26.05.2017].

²⁸ Εκτιμάται ότι το 90% των θέσεων εργασίας θα απαιτούν ψηφιακές δεξιότητες στο άμεσο μέλλον (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/education-technology_el) [accessed on 26.05.2017].

επιχειρηματικότητας²⁹ και πολιτιστική γνώση και έκφραση. Ωστόσο, παρατηρείται αναντιστοιχία μεταξύ των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού και των αναγκών της αγοράς εργασίας, καθώς ένας στους δέκα νέους αφήνει πρόωρα το σχολείο έχοντας περιορισμένα προσόντα, δύο στους δέκα ενήλικες έχουν χαμηλές δεξιότητες στη γραφή, στην ανάγνωση και στην αριθμητική και λιγότερο από τέσσερις στους δέκα νέους ολοκληρώνουν τις σπουδές τους στην ανώτατη εκπαίδευση³⁰ με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και τον περιορισμό της ανάπτυξης. Έτσι, για να αντιμετωπιστεί το έλλειμμα δεξιοτήτων που υπάρχει στην Ευρώπη, στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ε.Κ. 2020», η Ε.Ε. έθεσε ως στόχο³¹ μέχρι το 2020 να:

- μειώσει τον αριθμό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο σε λιγότερο από 10%,
- αυξήσει το ποσοστό των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο 40% τουλάχιστον, για την ηλικιακή ομάδα 30-34,
- συμμετέχει σε διά βίου μάθηση το 15 % τουλάχιστον των ενηλίκων κατά μέσον όρο.

1.3 Η διά βίου μάθηση ως πολιτική μετασχηματισμού των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης

Η διά βίου μάθηση συνιστά μια πολιτική μετασχηματισμού του εκπαιδευτικού συστήματος και του συστήματος κατάρτισης, ώστε να δοθεί λύση στην περιορισμένη ικανότητα απασχολησιμότητας του εργατικού δυναμικού, στις αβέβαιες οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Ευρώπη και στις απρόβλεπτες και συνεχώς μεταλλασσόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Επίσης, βοηθά στην ανάπτυξη μιας θετικής στάσης απέναντι στη μάθηση, στην δημιουργία μιας μαθησιακής κουλτούρας

²⁹ Η επιχειρηματικότητα αυξάνει την απασχολησιμότητα, καθώς καλλιεργεί στο άτομο δεξιότητες δημιουργικότητας και καινοτομίας και ενισχύεται η κοινωνική και οικονομική ευημερία (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-development_el) [accessed on 26.05.2017].

³⁰ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el [accessed on 26.05.2017].

³¹ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52009XG0528\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52009XG0528(01))[accessed on 20.06.2017].

(Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001), η οποία ενισχύει την προσωπική εξέλιξη του ατόμου με αποτέλεσμα την ενεργό συμμετοχή του στα κοινά³² και την ανεμπόδιστη κοινωνική του ένταξη³³, ενώ παράλληλα βελτιώνει την ποιότητα ζωής τόσο του ίδιου όσο και των συνανθρώπων του, προασπίζοντας έτσι τη βιωσιμότητα της κοινωνίας και κατ'επέκταση της Ευρώπης.

Ωστόσο, οι πολιτικές που αναπτύσσονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την προώθηση της διά βίου μάθησης είναι αποτελεσματικές όταν πιστοποιούνται και αναγνωρίζονται όλες οι μορφές μάθησης που καλύπτει και δίδεται πραγματικά η δυνατότητα στους πολίτες να αποδεικνύουν ανά πάσα στιγμή τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες που διαθέτουν, είτε αυτές έχουν αποκτηθεί σε τυπικό, μη τυπικό ή άτυπο μαθησιακό περιβάλλον. Σε αυτό το πλαίσιο, η επικύρωση και η αναγνώριση των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης (μη τυπική και άτυπη μάθηση) μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά κίνητρα για την προώθηση της διά βίου μάθησης και αρωγοί στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης. Στη συνέχεια, θα αναλυθούν η αναγκαιότητα της αναγνώρισης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, οι διαδικασίες της επικύρωσής τους, καθώς και οι πολιτικές που αναπτύσσονται για την διευκόλυνση της αναγνώρισης των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης. Επίσης, θα εξεταστούν οι άξονες δράσης που αναπτύσσονται στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης (E.X.A.E.) για την προώθηση της αναγνώρισης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης.

³² Η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν σημαντικούς φορείς διάδοσης των δημοκρατικών αξιών, της ανεκτικότητας, της αλληλεγγύης και καταπολεμούν τον εξτρεμισμό, (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/social-inclusion_el) [accessed on 26.05.2017]ο οποίος είναι δείγμα δημοκρατικού ελλείμματος σε μια κοινωνία.

³³ Ο εκπαιδευτικός τομέας προωθεί την ένταξη και τα θεμελιώδη δικαιώματα των ανθρώπων και ενισχύει την ισότητα και την κοινωνική συνοχή (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/social-inclusion_el) [accessed on 26.05.2017].

2. Επικύρωση και αναγνώριση της πρότερης μάθησης: Πολιτικές και διαδικασίες

2.1 Επικύρωση και αναγνώριση της πρότερης μάθησης

Η ανάγκη της Ευρώπης για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό επεκτείνεται πέρα από την τυπική εκπαίδευση, στα μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν αποκτηθεί μέσω μη τυπικών και άτυπων διαδρομών μάθησης και κατάρτισης. Έτσι, η επικύρωση και η αναγνώρισή τους συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορούν οι πολίτες να αποδεικνύουν τις δεξιότητες που διαθέτουν και να τις χρησιμοποιούν για περαιτέρω εκπαίδευση και κατάρτιση ή/και για ανεύρεση θέσης εργασίας³⁴ αντίστοιχα.

Σήμερα, η επικύρωση³⁵ (validation) της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης βρίσκεται σε υψηλή θέση στην ατζέντα της εκπαιδευτικής πολιτικής σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών χωρών. Σε αντίθεση με τη δεκαετία του '90, κατά τη διάρκεια της οποίας, ελάχιστες χώρες ασχολούνταν με το συγκεκριμένο θέμα, καθώς θεωρείτο περιορισμένου ενδιαφέροντος. Η αλλαγή στάσης των χωρών απέναντι στην επικύρωση οφείλεται στην ανάδυση της κοινωνίας της γνώσης και στα σημαντικά οφέλη της διά βίου μάθησης σε κοινωνικό και οικονομικό τομέα, κυρίως λόγω των συνεχώς μεταβαλλόμενων αναγκών της αγοράς εργασίας, της δημογραφικής αλλαγής εξαιτίας της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης και του παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό για την Ευρώπη της γνώσης να μπορεί να αξιοποιεί όλες τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού της ανεξάρτητα από το που και το πως αυτές αποκτήθηκαν (τυπική, μη τυπική, άτυπη μάθηση) (CEDEFOP, 2007).

Η επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης αποτελεί μέσο για την αναγνώριση όλων των γνώσεων, των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που κατέχει ένα άτομο, ανεξάρτητα από την διαδρομή μάθησης που ακολούθησε για να τις αποκτήσει (μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, διαδικτυακής μάθησης, εθελοντισμού, εμπειρίας από τον χώρο εργασίας, στο σπίτι, στον ελεύθερο χρόνο). Με την επικύρωση συνεπώς

³⁴ <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning> [accessed on 21.06.2017].

³⁵ Διαδικασία επιβεβαίωσης από εξουσιοδοτημένο φορέα, ο οποίος βεβαιώνει ότι ένα άτομο έχει επιτύχει μαθησιακά αποτελέσματα, τα οποία κρίνονται με βάση ένα σχετικό πρότυπο (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

αναγνωρίζονται και γίνονται ορατά τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν στην επαγγελματική σταδιοδρομία ενός ατόμου ή/και στη συνέχιση της εκπαίδευσής του (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

Έτσι, ο διττός χαρακτήρας της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης³⁶ (recognition of prior learning), δηλαδή η δυνατότητα που προσφέρει στο άτομο να εξελιχθεί ακαδημαϊκά και επαγγελματικά, μπορεί να αποτελέσει απάντηση στις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη, όπως η έλλειψη δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού της, καθώς δίνεται η ευκαιρία στα άτομα να συνεχίσουν τις σπουδές τους και να αποκτήσουν τα προσόντα που υπολείπονταν. Επίσης, μέσω της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης μπορούν να αντιμετωπιστούν οι αβέβαιες ανάγκες της αγοράς εργασίας σε δεξιότητες του εργατικού δυναμικού και η ανεργία, καθώς δίνεται στα άτομα η δυνατότητα να αποκτούν με ευέλικτες διαδικασίες τις απαραίτητες κάθε φορά δεξιότητες και να χτίζουν νέες καριέρες ανά πάσα στιγμή κατά την διάρκεια του εργασιακού τους βίου, ενισχύοντας την πιθανότητα απασχολησιμότητάς τους. Ακόμα, μπορεί να καταπολεμηθεί η ανεργία των νέων με την αναγνώριση των δεξιοτήτων που έχουν αποκτήσει στον ελεύθερό τους χρόνο, διαδικτυακά ή μέσω εθελοντικής εργασίας, να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή και η κινητικότητα. Επιπλέον, η αναγνώριση των εναλλακτικών μαθησιακών εμπειριών που κατέχονται από τους πρόσφυγες μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της κοινωνικής τους ένταξης στην χώρα υποδοχής και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους (CEDEFOP, 2015). Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι η αναγνώριση της πρότερης μάθησης, συν τοις άλλοις, λειτουργεί κι ως μέσο παρότρυνσης των ατόμων να εμπλακούν σε διαδικασίες κατάρτισης.

Το 2012, το Συμβούλιο της Ε.Ε. αντιλαμβανόμενο τα παραπάνω οφέλη της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και για να περιορίσει την ισχυρή επιρροή της τυπικής μορφής μάθησης και την παραμέληση και υποτίμηση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, κάλεσε τις χώρες της Ε.Ε. να

³⁶ Επικύρωση μαθησιακών αποτελεσμάτων, προερχόμενων είτε από τυπική, είτε από μη τυπική ή άτυπη μάθηση, τα οποία αποκτήθηκαν πριν από την αίτηση επικύρωσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012). Η εν λόγω εργασία επειδή πραγματεύεται τις εναλλακτικές διαδρομές μάθησης, όταν γίνεται αναφορά στην αναγνώριση της πρότερης μάθησης, νοείται η αναγνώριση της πρότερης μη τυπικής και άτυπης μάθησης και όχι της τυπικής, η οποία ορίζεται από τις διατάξεις της Σύμβασης της Λισσαβώνας (LRC, 1997).

θεσπίσουν τις αναγκαίες ρυθμίσεις για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης μέχρι το 2018 (CEDEFOP, 2015). Συγκεκριμένα, στη Σύσταση του Συμβουλίου της 20¹⁵ Δεκεμβρίου 2012 για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης υποστηρίχθηκε ότι: «*Τα Κράτη Μέλη θα πρέπει με σκοπό να προσφέρουν στους ανθρώπους τη δυνατότητα να δείχνουν τι έχουν μάθει εκτός της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένων των εμπειριών από την κινητικότητα, και να αξιοποιούν τις γνώσεις αυτές στη σταδιοδρομία τους και στη συνέχιση της μαθητείας: να θεσπίσουν το αργότερο το 2018 και σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες ρυθμίσεις για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης ώστε τα άτομα να αποκτούν επικύρωση των γνώσεων, των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης, ή κατά περίπτωση μέσω ανοιχτών εκπαιδευτικών πόρων³⁷ και να αποκτούν πλήρη ή μερική σειρά επαγγελματικών προσόντων με βάση τις επικυρωμένες εμπειρίες της μη τυπικής και άτυπης μάθησης*» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012:3).

Γίνεται εμφανές από την παραπάνω Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ότι η μάθηση εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος γίνεται ορατή στην κοινωνία, στο εκπαιδευτικό σύστημα, στους εργοδότες (CEDEFOP, 2017) και έτσι δίνεται ουσιαστικό κίνητρο για την προώθηση της διά βίου μάθησης. Ταυτόχρονα όμως, η προώθηση της διά βίου μάθησης προκαλεί τον μετασχηματισμό των δομών των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε ένα πολυπλοκότερο σύστημα με πολλαπλές πύλες εισόδου και σύνδεσης με τα εναλλακτικά μονοπάτια μάθησης και τους ενδιαφερομένους. Ένας τέτοιος μετασχηματισμός αποτελεί δύσκολο αλλά αναγκαίο εγχείρημα για τα Κράτη Μέλη, καθώς η διά βίου μάθηση ξεπερνά τις δυνατότητες των εκπαιδευτικών συστημάτων.

³⁷ Το ψηφιοποιημένο υλικό που προσφέρεται ελεύθερα και ανοιχτά σε εκπαιδευτές, μαθητές και αυτοδίδακτους και μπορεί να χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα για διδασκαλία, μάθηση και έρευνα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

2.2 Διαδικασία επικύρωσης της πρότερης μάθησης

Το Συμβούλιο της Ε.Ε. με τη Σύσταση της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2012 για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης πρότεινε τα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. να ακολουθούν τη διαδικασία επικύρωσης, η οποία περιγράφεται στον πίνακα 1 και αποτελείται από τέσσερα διακριτά στάδια: τον προσδιορισμό, την καταγραφή, την αξιολόγηση και την πιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

Πίνακας 1: Διαδικασία επικύρωσης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης

Στάδια επικύρωσης	Περιγραφή
Προσδιορισμός (identification)	Προσδιορίζονται τα μαθησιακά αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Η διαδικασία της επικύρωσης ξεκινά απαραίτητα με τον προσδιορισμό των γνώσεων, των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων του ατόμου που αποκτήθηκαν στο σπίτι, μέσω της εμπειρίας στο χώρο εργασίας, μέσω εθελοντικής εργασίας ή/και μέσα σε μη τυπικά περιβάλλοντα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η χρήση συνεντεύξεων είναι η πιο αποδοτική μέθοδος υλοποίησης αυτού του σταδίου, το οποίο δεν οδηγεί σε πιστοποιητικό αλλά συνιστά προϋπόθεση για τη συνέχιση του υποψηφίου στα επόμενα στάδια.
Καταγραφή (documentation)	Καταγράφονται τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχει σημειώσει ένα άτομο μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Συνιστά το αμέσως επόμενο στάδιο της επικύρωσης και περιλαμβάνει την παροχή των αποδεικτικών στοιχείων των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποκτήθηκαν. Το στάδιο αυτό υλοποιείται συνήθως μέσω της οικοδόμησης ενός χαρτοφυλακίου (portfolio), που περιλαμβάνει το βιογραφικό σημείωμα και το ιστορικό σταδιοδρομίας του υποψηφίου.
Αξιολόγηση (assessment)	Αξιολογούνται τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχει κατακτήσει το άτομο μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης. Αποτελεί το στάδιο στο οποίο τα μαθησιακά αποτελέσματα του υποψηφίου συγκρίνονται με συγκεκριμένα πρότυπα. Η αξιολόγηση στηρίζεται στα μαθησιακά αποτελέσματα και εστιάζει στο τι γνωρίζει, καταλαβαίνει και μπορεί να κάνει ο υποψήφιος και όχι στη διάρκεια ή στο περιβάλλον της μάθησης.
Πιστοποίηση	Πιστοποιούνται τα μαθησιακά αποτελέσματα της αξιολόγησης που έχει

(certification)	σημειώνει ένα άτομο μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης με τη μορφή επαγγελματικού προσόντος ³⁸ . Συνιστά το τελικό στάδιο της επικύρωσης και συνδέεται με την πιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που προσδιορίστηκαν, καταγράφηκαν και αξιολογήθηκαν. Οδηγεί στην απόκτηση ενός πιστοποιητικού τυπικού προσόντος ή μέρος του προσόντος
------------------------	---

Πηγή: CEDEFOP, 2015.

2.2.1 Εργαλεία – τεχνικές της διαδικασίας επικύρωσης

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση της διαδικασίας της επικύρωσης χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τα εργαλεία για την εξαγωγή των δεδομένων, τα οποία χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων των υποψηφίων και τα εργαλεία για την παρουσίαση των δεδομένων, τα οποία αποδεικνύουν τις δεξιότητες, τις γνώσεις και τις ικανότητες που κατέχουν οι υποψήφιοι (CEDEFOP, 2015), όπως περιγράφονται παρακάτω στους πίνακες 2 και 3 αντίστοιχα.

Πίνακας 2: Εργαλεία για την εξαγωγή των δεδομένων

Εργαλεία	Περιγραφή
Τεστ και εξετάσεις	Στην τυπική διαδικασία επικύρωσης της μάθησης, τα τεστ μπορούν να κυριαρχήσουν εξαιτίας των ικανοτήτων τους για ευρεία εφαρμογή σε διάφορους πληθυσμούς, του χαμηλού κόστους και των υψηλών επιπέδων αίσθησης δικαιοσύνης. Γενικά, τεστ τίθενται ώστε οι υποψήφιοι να απαντούν προφορικά ή γραπτά σε προκαθορισμένες ερωτήσεις (και απαντήσεις). Ένα τεστ παρέχει άμεση αξιολόγηση συγκεκριμένων γνώσεων και δεξιοτήτων. Μπορεί να ωφελήσει τους υποψηφίους με ισχυρές γραπτές και προφορικές δεξιότητες και μπορεί σε άλλους να προκαλέσει άγχος.

³⁸ Το επίσημο αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αξιολόγησης και επικύρωσης, το οποίο επιτυγχάνεται όταν ο αρμόδιος φορέας διαπιστώνει ότι ένα άτομο έχει επιτύχει μαθησιακά αποτελέσματα που ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένα πρότυπα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012).

Διάλογος	Οι υποψήφιοι μέσω της συμμετοχής τους σε μια συζήτηση μπορούν να επιβεβαιώσουν την επαρκή γνώση που διαθέτουν πάνω σε ένα θέμα και να δείξουν τις επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες που διαθέτουν.
Διακηρυκτικές μέθοδοι	Οι υποψήφιοι κάνουν μια δήλωση βασισμένη σε αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τη μάθησή τους απαντώντας εγγράφως σε προκαθορισμένα κριτήρια. Η ικανότητα να χρησιμοποιούν την κριτική τους σκέψη είναι σημαντική.
Παρατήρηση	Αξιολογείται από ένα τρίτο μέρος η συμπεριφορά των υποψηφίων σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, ακόμα και σε συνθήκες πραγματικής πρακτικής. Συνιστά μια χρονοβόρα, ακριβή και πολύπλοκη μέθοδο ως προς την οργάνωσή της.
Συνέντευξη	Είναι χρήσιμη όταν η κρίση και οι αξίες είναι σημαντικές. Χρησιμοποιείται συνοδευτικά με άλλα εργαλεία για μια περισσότερο ολοκληρωμένη αξιολόγηση των υποψηφίων.
Παρουσίαση	Οι υποψήφιοι κάνουν μια επίσημη παρουσίαση σε μια ομάδα ειδικών και δίνεται έμφαση στις επικοινωνιακές και αναλυτικές τους δεξιότητες.
Προσομοίωση και στοιχεία που εξάγονται από την εργασία	Οι υποψήφιοι δρουν σε μια δομημένη κατάσταση με βάση την πραγματική ζωή. Η μέθοδος αυτή επιτρέπει τον έλεγχο σύνθετων συνόλων δεξιοτήτων αλληλεπίδρασης και είναι ακριβή. Παραλλαγές της μεθόδου συνιστούν η προφορική και η χειρονακτική απόδειξη των δεξιοτήτων των υποψηφίων, καθώς και το παρατηρούμενο παιχνίδι ρόλων όπου ηθοποιοί ή ομότιμοι προσομοιώνουν ένα πρόβλημα που απαιτεί την προσοχή των υποψηφίων.
Μέθοδος του χαρτοφυλακίου	Ένα χαρτοφυλάκιο είναι μια οργανωμένη συλλογή εγγράφων που παρουσιάζει και επαληθεύει τις δεξιότητες και τις γνώσεις που αποκτήθηκαν μέσω της εμπειρίας. Έχει ιδιαίτερη σημασία στην επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, διότι επιτρέπει στους υποψηφίους να συμβάλλουν ενεργά στη συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων και προσφέρει ένα συνδυασμό προσεγγίσεων που ενισχύουν τη συνολική εγκυρότητα της διαδικασίας. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι πολλές χώρες έχουν εισαγάγει το χαρτοφυλάκιο ως κεντρικό στοιχείο στις διαδικασίες της επικύρωσης. Το χαρτοφυλάκιο είναι εύκολο να αξιολογηθεί καθώς εστιάζει σε συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα.

Πηγή: CEDEFOP, 2009.

Γίνεται εμφανές ότι η διαδικασία της επικύρωσης προσφέρει ποικίλα και ευέλικτα εργαλεία για την εξαγωγή των δεδομένων, αλλά η αποτελεσματικότητα των εργαλείων και κατ'επέκταση η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων εξαρτώνται από τους επαγγελματίες που τα εφαρμόζουν. Γι'αυτό κρίνεται σημαντικό να είναι πολύ καλά εκπαιδευμένοι στην εφαρμογή τους και να ακολουθούν τις οδηγίες για την υλοποίηση της επικύρωσης (CEDEFOP, 2015), καθώς το ζήτημα της επαγγελματικής ανάπτυξης των υπεύθυνων της επικύρωσης αποτελεί πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί (CEDEFOP, 2017). Επίσης, η επιλογή του κατάλληλου εργαλείου αξιολόγησης καθορίζεται από το είδος της μάθησης που αξιολογείται κάθε φορά (CEDEFOP, 2009). Μάλιστα, το γεγονός ότι κάποια εργαλεία αξιολόγησης παρουσιάζουν αδυναμίες, δημιουργεί προκλήσεις στη διαδικασία αξιολόγησης, οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από τον πάροχο της επικύρωσης³⁹: τον τομέα της τυπικής εκπαίδευσης ή τον ιδιωτικό τομέα ή τον τομέα του εθελοντισμού (CEDEFOP, 2015).

Πίνακας 3: Τα εργαλεία για την παρουσίαση των δεδομένων

Εργαλεία	Περιγραφή
Βιογραφικό σημείωμα	Τα βιογραφικά σημειώματα είναι ίσως ο πιο συνηθισμένος τρόπος για την τεκμηρίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των υποψηφίων. Συχνά χρησιμοποιούνται στις αιτήσεις για εργασία και για εκπαίδευση και διαφέρουν σημαντικά ανά χώρα. Τα βιογραφικά σημειώματα είναι δηλώσεις προσόντων των υποψηφίων καθώς και εμπειρίας ή προσδιορίζουν τις ικανότητες που απορρέουν από αυτά. Στην Ευρώπη, οι πολίτες μπορούν να παρουσιάσουν τις δεξιότητες και τα προσόντα τους με τρόπο σαφή και αποτελεσματικό μέσω του βιογραφικού σημειώματος (CV) του Europass ⁴⁰ .

³⁹ Ο τομέας της εκπαίδευσης αποτελεί τον σημαντικότερο τομέα ανάπτυξης της διαδικασίας της επικύρωσης. Επίσης, λαμβάνονται πολλές πρωτοβουλίες από τον τομέα του εθελοντισμού, ενώ η εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στις διαδικασίες της επικύρωσης είναι ακόμα περιορισμένη (CEDEFOP, 2017).

⁴⁰ <https://europass.cedefop.europa.eu/el/about> [accessed on 20.06.2017].

Βλ. παραδείγματα CV: https://europass.cedefop.europa.eu/sites/default/files/cv-example-2-el_gr.pdf

Εκθέσεις από τρίτα μέρη	Οι εκθέσεις τρίτων μερών για την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης μπορούν να υιοθετήσουν διάφορες μορφές. Μπορούν να περιλαμβάνουν επιστολές αναφοράς (ή δηλώσεις ήχου/βίντεο) από εποπτικές αρχές, εργοδότες ή/και συναδέλφους και εκτιμήσεις επιδόσεων από εταιρείες. Τα τελευταία είναι αρκετά συνηθισμένα αλλά, δεν είναι πάντα σχεδιασμένα για χρήση εκτός της επιχείρησης. Οι συνέπειες αυτού του γεγονότος είναι ότι οι εργαζόμενοι μερικές φορές δυσκολεύονται να αποδείξουν το πραγματικό επίπεδο της εργασιακής τους εμπειρίας, ιδίως όταν η πραγματική τους απόδοση - και συνεπώς οι δεξιότητες και οι ικανότητές τους - ξεπερνά εκείνη που επισημαίνεται από τον επίσημο τίτλο εργασίας. Οι αναφορές του εργοδότη μπορούν να βοηθήσουν στην τεκμηρίωση των πραγματικών καθηκόντων που εκτελούνται.
Χαρτοφυλάκιο	Τα χαρτοφυλάκια είναι μια από τις πιο πολύπλοκες και συχνά χρησιμοποιούμενες μεθόδους για την τεκμηρίωση των αποδεικτικών στοιχείων για τη διαδικασία της επικύρωσης. Τα χαρτοφυλάκια στοχεύουν να ξεπεράσουν τον κίνδυνο της υποκειμενικότητας εισάγοντας ένα συνδυασμό μέσων για την αποκόμιση αποδεικτικών στοιχείων για τις ικανότητες των υποψηφίων και ενσωματώνοντας αξιολογήσεις από τρίτα μέρη. Η σημαντικότητα των χαρτοφυλακίων έχει πρόσφατα αυξηθεί και παρόλο που η συλλογή των απαραίτητων εγγράφων αποτελεί μια χρονοβόρα διαδικασία για τους υποψηφίους, συνιστούν έναν ευέλικτο και αυθεντικό τρόπο να παρουσιάσουν τις δεξιότητές τους.

Πηγή: CEDEFOP, 2015.

2.3 Επικύρωση πρότερης μάθησης και άλλες πολιτικές για την προώθηση των διαδικασιών αναγνώρισης

Η επικύρωση είναι μια διαδικασία που στηρίζεται εξ ολοκλήρου στα μαθησιακά αποτελέσματα και οδηγεί στην απόκτηση ενός επαγγελματικού προσόντος, ενώ παράλληλα η αναγνώριση της πρότερης μάθησης μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση ενός τίτλου σπουδών ή στην ανεύρεση θέσης εργασίας. Επίσης, η επικύρωση είναι μια εθελοντική διαδικασία και εναπόκειται στο άτομο η επιλογή αν μετά την ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου θα συνεχίσει και στα επόμενα στάδια. Σε κάθε περίπτωση, τα άτομα θα πρέπει να έχουν επαρκείς πληροφορίες για τα στάδια, τα εργαλεία, το κόστος και

τους ενδιαφερόμενους φορείς⁴¹ (stakeholders) που θα αναλάβουν την υλοποίηση της διαδικασίας της επικύρωσης, ώστε να λάβουν τις καλύτερες αποφάσεις για την επικύρωση της μάθησης τους, ενώ παράλληλα η διαδικασία θα πρέπει να είναι δίκαιη, διαφανής και να σέβεται τα προσωπικά δεδομένα των υποψηφίων (CEDEFOP, 2015).

Σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της επικύρωσης παίζει η διασφάλιση της ποιότητας η οποία πρέπει να είναι συστηματική, συνεχής και αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας. Η επικύρωση θα πρέπει να υποστηρίζεται από διαφανείς ρυθμίσεις διασφάλισης της ποιότητας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας (CEDEFOP, 2015) ώστε να καλλιεργηθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των φορέων της επικύρωσης και των φορέων της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης.

Εκτός από την επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, άλλες πολιτικές⁴² που λαμβάνονται από την Ε.Ε. για την προώθηση της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης, με σκοπό την κινητικότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και των μαθησιακών πλαισίων, καθώς και την δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης για την αναγνώριση της πρότερης μάθησης, φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα 4.

Πίνακας 4: Πολιτικές για την προώθηση της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης

<p>Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ακαδημαϊκών Μονάδων για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση⁴³ (ECVET)</p>
<p>Είναι ένα σύστημα που διευκολύνει τη μεταφορά, την αναγνώριση και τη συσσώρευση των αξιολογημένων μαθησιακών αποτελεσμάτων των ατόμων, τα οποία επιδιώκουν να αποκτήσουν ένα επαγγελματικό προσόν. Βελτιώνει την διαφάνεια, την κινητικότητα και συμβάλει στην ανάπτυξη και</p>

⁴¹ Ευρωπαϊκοί οργανισμοί, εθνικοί φορείς, τοπικές αρχές, εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι τομείς της εργασίας και του εθελοντισμού (CEDEFOP, 2015). Σημαντικός ενδιαφερόμενος οργανισμός που δουλεύει πάνω στην επικύρωση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης από το 1990 είναι το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP, 2007).

⁴² http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-qualifications_el [accessed on 30.05.2017].

⁴³ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2009: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708(02)&from=EN) [accessed on 24.06.2017].

στην διεύρυνση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση.
Το Europass⁴⁴
Είναι ένας φάκελος, που αποτελείται από έξι προσωπικά έγγραφα, τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιούν οι πολίτες σε εθελοντική βάση για να γνωστοποιούν και να παρουσιάζουν με διαφάνεια τα επαγγελματικά προσόντα και ικανότητές τους σε ολόκληρη την Ευρώπη.
Η Διασφάλιση της Ποιότητας στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση⁴⁵(EQAVET)
Είναι ένα πλαίσιο αναφοράς για την διασφάλιση της ποιότητας, που θα βοηθάει τα κράτη μέλη της Ε.Ε. να προωθούν και να παρακολουθούν τη συνεχή βελτίωση των συστημάτων της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (EEK) που διαθέτουν. Το πλαίσιο θα πρέπει να βελτιώσει την ποιότητα της EEK και να αυξήσει την διαφάνεια και τη συνέπεια των εξελίξεων της πολιτικής EEK στα κράτη μέλη, προωθώντας έτσι την αμοιβαία εμπιστοσύνη, την κινητικότητα των εργαζομένων και των εκπαιδευόμενων, καθώς και την διά βίου μάθηση.
Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων⁴⁶(Ε.Π.Ε.Π.)
Είναι ένα εργαλείο αναφοράς για τη σύγκριση των επιπέδων προσόντων σε διαφορετικά συστήματα επαγγελματικών προσόντων και για την προώθηση τόσο της διά βίου μάθησης όσο και της ισότητας ευκαιριών στην κοινωνία της γνώσης, καθώς και για την περαιτέρω ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, με σεβασμό στην πλούσια πολυμορφία των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων. Το Ε.Π.Ε.Π. χρησιμοποιεί 8 επίπεδα αναφοράς που βασίζονται αποκλειστικά στα μαθησιακά αποτελέσματα και είναι συμβατό με τα Εθνικά Πλαίσια Προσόντων, ειδικά στα επίπεδα 5-8, όπως συμφωνήθηκαν για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στη Διαδικασία της Μπολόνια.

2.3.1 Ε.Χ.Α.Ε. και αναγνώριση της πρότερης μάθησης

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (Ε.Χ.Α.Ε.) η αναγνώριση της πρότερης μάθησης βρίσκεται στον πυρήνα του (Bucharest Communiqué, 2012) και αποτελεί προτεραιότητα για την επόμενη Υπουργική Συνάντηση τον Ιούνιο του 2018

⁴⁴Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2004: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004D2241&from=EN> [accessed on 24.06.2017].

⁴⁵Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2009:[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708(01)&from=EN)[accessed on 24.06.2017].

⁴⁶Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, 2008:[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0506\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0506(01)&from=EL) [accessed on 24.06.2017].

(Yerevan Communiqué, 2015). Σε αυτό το πλαίσιο, οι Υπουργοί Παιδείας των χωρών που συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνια αντιλαμβανόμενοι τα οφέλη της διάβιου μάθησης σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και αναγνωρίζοντας τη σημαντική συμβολή της ανώτατης εκπαίδευσης στην προώθησή της, αναπτύσσουν τους άξονες δράσης, που περιγράφονται παρακάτω στον πίνακα 5.

Πίνακας 5: Άξονες δράσης της Διαδικασίας της Μπολόνια για την προώθηση της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης

Berlin Communiqué 2003	London Communiqué 2007	Leuven/Louvain- la-Neuve Communiqué 2009	Bucharest Communiqué 2012	Yerevan Communiqué 2015
Αναγνώριση της πρότερης μάθησης, ως αναπόσπαστο μέρος της δραστηριότητας της ανώτατης εκπαίδευσης ⁴⁷ .	Δημιουργία ευέλικτων διαδρομών μάθησης στην ανώτατη εκπαίδευση ⁴⁸ .	Δημιουργία ευέλικτων διαδρομών μάθησης για την κινητικότητα ⁴⁹ .	Δημιουργία εναλλακτικών πυλών εισόδου στην ανώτατη εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης ⁵⁰ .	Άρση των εμποδίων για την αναγνώριση της πρότερης μάθησης ⁵¹ .

⁴⁷ Οι Υπουργοί Παιδείας παροτρύνουν τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να ενισχύσουν τις δυνατότητες για την διάβιου μάθηση στο πλαίσιο της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς υπογραμμίζουν ότι η συμβολή της είναι καθοριστική για να καταστεί η διάβιου μάθηση πραγματικότητα στον Ε.Χ.Α.Ε.

⁴⁸ Στο πλαίσιο της κοινωνικής διάστασης της ανώτατης εκπαίδευσης, θα πρέπει να αρθούν τα κοινωνικά και οικονομικά εμπόδια που δεν επιτρέπουν στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους, ώστε να μειωθούν οι ανισότητες και να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή.

⁴⁹ Ως πολιτική για την προώθηση της κινητικότητας, καθώς θεωρείται από τους Υπουργούς Παιδείας σημαντικός παράγοντας για την ενίσχυση της διεθνοποίησης της ανώτατης εκπαίδευσης, της προσωπικής ανάπτυξης των πολιτών και της απασχολησιμότητάς τους.

⁵⁰ Οι Υπουργοί Παιδείας επισημαίνουν την ανάγκη να παρέχεται ποιοτική ανώτατη εκπαίδευση σε όλους και οι φοιτητές που εισέρχονται σε αυτή θα πρέπει να αντανακλούν την ποικιλομορφία του πληθυσμού της Ευρώπης.

Ενσωμάτωση των ευέλικτων διαδρομών μάθησης στα Πλαίσια Προσόντων ⁵² .	Ανάπτυξη πρακτικών για τη βελτίωση της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης ⁵³ .	Αναγνώριση της πρότερης μάθησης στη βάση των μαθησιακών αποτελεσμάτων ανεξάρτητα από το αν οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες αποκτήθηκαν μέσω τυπικών, μη τυπικών ή άτυπων διαδρομών μάθησης ⁵⁴ .		Ανάπτυξη περισσότερο αποτελεσματικών πολιτικών για την αναγνώριση της πρότερης μάθησης ⁵⁵ .
				Αναθεώρηση των Εθνικών Πλαισίων Προσόντων ⁵⁶ .

Πηγή: Communiqués: Berlin, London, Leuven/Louvain-la-Neuve, Bucharest, Yerevan.

⁵¹ Για τον σκοπό της πρόσβασης σε προγράμματα ανώτατης εκπαίδευσης και της διευκόλυνσης της απόκτησης προσόντων στη βάση της πρότερης μάθησης, καθώς και της ενθάρρυνσης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης να βελτιώσουν την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν την πρότερη μάθηση.

⁵² Οι Υπουργοί Παιδείας τονίζουν την ανάγκη να βελτιωθούν οι ευκαιρίες για όλους τους πολίτες ώστε να ακολουθούν το κατάλληλο μονοπάτι διά βίου μάθησης ανάλογα με τις φιλοδοξίες και τις δυνατότητές τους.

⁵³ Στο πλαίσιο της ανάπτυξης μιας περισσότερο φοιτητοκεντρικής μάθησης, βασισμένης στα μαθησιακά αποτελέσματα.

⁵⁴ Για να επιτευχθεί, οι Υπουργοί Παιδείας τονίζουν ότι απαιτείται ισχυρή συνεργασία ανάμεσα στις εθνικές αρχές, στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, στους φοιτητές, στους εργοδότες και στους εργαζόμενους.

⁵⁵ Οι Υπουργοί Παιδείας τονίζουν ότι η πλήρης και συνεχής εφαρμογή των συμφωνημένων πρακτικών από όλες τις χώρες που συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνια καθορίζουν τόσο την αποτελεσματικότητα των πολιτικών όσο και την επιτυχή λειτουργία του E.X.A.E.

⁵⁶ Με στόχο τα επίπεδα αναφοράς των εθνικών πλαισίων προσόντων να καλύπτουν όλες τις εναλλακτικές διαδρομές μάθησης και κατάρτισης.

Γίνεται εμφανές ότι στον Ε.Χ.Α.Ε. αναπτύσσονται πολιτικές για να δημιουργηθούν διάυλοι επικοινωνίας μεταξύ του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, του συστήματος κατάρτισης και άλλων φορέων ώστε να επιτευχθεί η αναγνώριση της πρότερης μάθησης. Έτσι, η ανώτατη εκπαίδευση και τα ιδρύματα που την παρέχουν γίνονται πιο ευέλικτα και ανοιχτά στους πολίτες σεβόμενα τις μοναδικές εμπειρίες και δυνατότητες μάθησής τους, ώστε αφενός να συντελέσουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ευρώπης της γνώσης και αφετέρου να επιτελέσουν αποτελεσματικά την τρίτη αποστολή τους, αυτή του άμεσου διαλόγου με την κοινωνία.

2.4 Η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας ως εναλλακτική διαδρομή μάθησης και κατάρτισης

Υπάρχουν πολλά οφέλη στην αναγνώριση των γνώσεων, των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν εκτός της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπως στο χώρο της εργασίας, καθώς αποκτούν αξία και καθίστανται ορατές στην κοινωνία, στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας όλες οι ευκαιρίες μάθησης που παρουσιάζονται στην καθημερινή ζωή του ατόμου (CEDEFOP, 2017).

Στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης και των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, μια ευέλικτη διαδρομή είναι η μάθηση που προκύπτει μέσω της εργασιακής εμπειρίας (Work-based learning). Η WBL μπορεί να λάβει δύο μορφές: την άτυπη, όταν η μάθηση προκύπτει τυχαία στο χώρο της εργασίας μέσω της εκτέλεσης των καθημερινών καθηκόντων από τον εργαζόμενο και τη μη τυπική, όταν η μάθηση συνδεθεί με τη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και είναι συνειδητή και δομημένη. Η σημαντικότητα της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση οφείλεται στα ποικίλα πλεονεκτήματα που προσφέρει σε ατομικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο και γι' αυτό προωθούνται στον ευρωπαϊκό χώρο τόσο η εφαρμογή της όσο και η αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που προκύπτουν από αυτή. Ωστόσο, παρά τη σημαντικότητα των πλεονεκτημάτων της, η αναγνώριση αυτής της εναλλακτικής διαδρομής μάθησης και κατάρτισης αντιμετωπίζει ακόμα προκλήσεις (CEDEFOP, 2015).

Στην ενότητα που ακολουθεί θα εξεταστεί η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και συγκεκριμένα θα συζητηθούν τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες που εμπεριέχει, οι πολιτικές που προωθούν την αναγνώρισή της, καθώς και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ζήτημα αυτό και δυσχεραίνει την εφαρμογή της στην πράξη.

3. Η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας (work-based learning) στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: Μια εναλλακτική διαδρομή μάθησης

3.1 Η Work-based learning στη Σ.Ε.Ε.Κ.: τα οφέλη

Η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας (W.B.L.) αφορά τη μάθηση που προκύπτει μέσω της πραγματικής εργασίας, μέσω δηλαδή της παραγωγής πραγματικών αγαθών και υπηρεσιών, ανεξάρτητα από το αν η εργασία είναι αμειβόμενη ή όχι (Sweet, 2013). Ως εκ τούτου, η W.B.L. δεν θα πρέπει να συγχέεται με τη μάθηση που προκύπτει μέσω των προγραμμάτων ή/και των εργαστηρίων (workshops) ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης⁵⁷ που προσφέρουν κυρίως οι μεγάλες επιχειρήσεις στους εργαζομένους τους, οι οποίοι αφήνουν τη δουλειά τους για να τα παρακολουθήσουν (ETF, 2014). Συνεπώς, αυτή η μορφή μάθησης δεν συνιστά μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας, καθώς η μάθηση δεν προκύπτει μέσω της παραγωγής αγαθών ή/και υπηρεσιών αλλά συνιστά μάθηση που στηρίζεται στη διδασκαλία (classroom-based learning), η οποία πραγματοποιείται στο χώρο της επιχείρησης (enterprise-based training) αντί σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα (Sweet, 2013).

Η περίπτωση της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας συνήθως αναφέρεται ως μέρος της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης⁵⁸ (της αρχικής⁵⁹/και της

⁵⁷ Η κατάρτιση αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων, γνώσεων και ικανοτήτων μέσω της διδασκαλίας και της πρακτικής (ETF, 2014).

⁵⁸ Η εκπαίδευση και η κατάρτιση που πραγματοποιείται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης ή σε επιχειρήσεις με σκοπό την ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων (ETF, 2014).

⁵⁹ Η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στην αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (Α.Ε.Ε.Κ.) αποτελεί μέρος της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και περιλαμβάνει επίσης την

συνεχιζόμενη⁶⁰) αλλά δεν περιορίζεται σε αυτό το πλαίσιο (ETF, 2014). Η W.B.L. αποτελεί από μόνη της μια σημαντική εναλλακτική διαδρομή (άτυπης) μάθησης, καθώς ο χώρος της εργασίας συνιστά ένα σημαντικό μονοπάτι για την απόκτηση ισχυρών γνώσεων και δεξιοτήτων, ανεξάρτητα από τη σύνδεσή της με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (Sweet, 2013). Σε αυτό το πλαίσιο, η μάθηση προκύπτει τυχαία στον εργασιακό χώρο κυρίως μέσω της εμπειρίας (experiential learning), κατά τη διαδικασία της καθημερινής εργασίας (ETF, 2014).

Στην παρούσα ενότητα θα αναλυθεί η W.B.L. ως μέρος της συνεχιζόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (Σ.Ε.Ε.Κ.) και θα γίνει λόγος για τις πολιτικές που προωθούν την αναγνώρισή αυτής της εναλλακτικής διαδρομής (μη τυπικής) μάθησης, καθώς και για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ζήτημα αυτό στην πορεία της υλοποίησής του.

Η W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. ορίζεται ως *η σκόπιμη και δομημένη μάθηση (σχετικά με τα μαθησιακά αποτελέσματα, το πλάνο διδασκαλίας, τον τόπο και το χρόνο της μάθησης) που σχετίζεται άμεσα με τα τρέχοντα ή τα μελλοντικά καθήκοντα του εργαζομένου και λαμβάνει χώρα σε προσομοιωμένες ή πραγματικές συνθήκες εργασίας ή εκτός του χώρου εργασίας (π.χ. σε ένα ίδρυμα Ε.Ε.Κ.), αλλά με συγκεκριμένα μαθησιακά καθήκοντα τα οποία πρέπει να εφαρμοστούν στο χώρο εργασίας*. Η W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. στοχεύει στη βελτίωση της ικανότητας των εργαζομένων να εκτελούν τα εργασιακά τους καθήκοντα,

τριτοβάθμια εκπαίδευση (π.χ. επαγγελματικά κολέγια, sandwich courses) στοχεύοντας στο να εξοπλίζει τους νέους εκπαιδευόμενους με δεξιότητες που συνάδουν με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010) ώστε να επιτευχθεί η ομαλή μετάβασή τους από την εκπαίδευση στο χώρο εργασίας. Συνεπώς, η W.B.L. στην Α.Ε.Ε.Κ., αφού υλοποιείται σε περιβάλλοντα τυπικής εκπαίδευσης αφορά την τυπική μάθηση με αποτέλεσμα να οδηγεί και στην απόκτηση ενός εθνικά αναγνωρισμένου τυπικού προσόντος (European Commission, 2013). Σε αυτό το πλαίσιο, η W.B.L. στην Α.Ε.Ε.Κ. δεν συνιστά μορφή των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, οι οποίες αφορούν τη μάθηση και την κατάρτιση που πραγματοποιούνται σε περιβάλλοντα μη τυπικής και άτυπης μάθησης και γι' αυτό το λόγο δεν εξετάζεται στο παρόν κεφάλαιο.

⁶⁰ Η συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (Σ.Ε.Ε.Κ.) αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση που παρέχεται μετά το πέρας της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή μετά την είσοδο στην αγορά εργασίας για να βελτιώσει ή να εκσυγχρονίσει ο εκπαιδευόμενος τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του, ή να αποκτήσει νέες δεξιότητες για να αλλάξει σταδιοδρομία ή να διατηρήσει τη θέση εργασίας του ή να συνεχίσει την επαγγελματική του εξέλιξη (CEDEFOP, 2014).

με την παροχή των κατάλληλων δεξιοτήτων (βασικών ή/και εγκάρσιων)⁶¹ (CEDEFOP, 2015:15).

Στον ευρωπαϊκό χώρο αναπτύσσονται πολιτικές για την προώθηση της αναγνώρισης της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ., καθώς η συμβολή της είναι καθοριστική για την αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων που βιώνει η Ευρώπη σήμερα (CEDEFOP, 2015). Συγκεκριμένα, η W.B.L. στην Σ.Ε.Ε.Κ. μέσω της παροχής των συναφών με την αγορά εργασίας δεξιοτήτων μπορεί να αντιμετωπίσει αφενός την αναντιστοιχία⁶² που υπάρχει ανάμεσα στις δεξιότητες που διαθέτει το εργατικό δυναμικό και σε αυτές που χρειάζεται η αγορά εργασίας (European Commission, 2013) κι αφετέρου τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, καθώς έτσι ενισχύεται η απασχολησιμότητα του ατόμου. Επίσης, μπορεί να αντιμετωπίσει τη γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης και τη συνακόλουθη επιμήκυνση του εργασιακού βίου των πολιτών παρέχοντάς τους εναλλακτικές και ευέλικτες διαδρομές διά βίου μάθησης για την εναρμόνιση των δεξιοτήτων τους με βάση τις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας (Bruges Communiqué, 2010), ώστε να διατηρήσουν τη θέση εργασίας τους. Έτσι, μέσω της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. ενισχύονται η παραγωγικότητα και η καινοτομία στην επιχείρηση, η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης και η κοινωνική ένταξη⁶³. Οι πολίτες αναπτύσσουν την επαγγελματική τους ταυτότητα, ενισχύεται η αυτοεκτίμησή τους (Bruges Communiqué 2010) κι έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή. Παράλληλα, μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος στο πλαίσιο «Ευρώπη 2020», μέχρι το 2020 το ποσοστό της απασχόλησης να φτάσει το 75% και ο στόχος στο πλαίσιο «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020», το ποσοστό συμμετοχής των ενηλίκων σε προγράμματα κατάρτισης να ανέλθει στο 15% μέχρι το 2020 (CEDEFOP, 2014).

⁶¹ π.χ. ικανότητα μάθησης και ικανότητα ανάληψης πρωτοβουλιών (http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-development_el) [accessed on 19.06.2017].

⁶² Αν και 5,6 εκατομμύρια πολίτες στην Ευρώπη είναι άνεργοι, το 36% των εργοδοτών δυσκολεύονται να βρουν υπαλλήλους με τις δεξιότητες που θέλουν (European Commission, 2013).

⁶³ Η συμμετοχή των ανθρώπων στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή ώστε να απολαμβάνουν μια ποιότητα ζωής που είναι αποδεκτή από την κοινωνία στην οποία ζουν και να έχουν πλήρη πρόσβαση στα θεμελιώδη τους δικαιώματα (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001).

Συνεπώς, η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη Σ.Ε.Ε.Κ. έχει σημαντικά οφέλη για όλους τους ενδιαφερόμενους: την κοινωνία και την οικονομία, τις επιχειρήσεις, τους εκπαιδευόμενους, όπως αυτά συνοψίζονται παρακάτω στον πίνακα 6.

Πίνακας 6: Οφέλη της μάθησης μέσω της εργασιακής εμπειρίας στη ΣΕΕΚ

Κοινωνία και οικονομία	Επιχειρήσεις	Εκπαιδευόμενοι
Οικονομική ανάπτυξη	Ικανότητα καινοτομίας	Επαγγελματική ανάπτυξη
Ανταγωνιστικότητα και καινοτομία	Παραγωγικότητα εργαζομένων	Απασχολησιμότητα
Κοινωνική ένταξη	Ικανοποίηση εργαζομένων	Προσωπική ανάπτυξη και αυτοεκτίμηση
Ισότητα	Συμπερίληψη των κοινωνικών ομάδων που μειονεκτούν	Αποδοχές
Συμμετοχή των πολιτών στα κοινά	Θετικές επιδόσεις των εταιριών	Ικανοποίηση από την ποιότητα ζωής

Πηγή: CEDEFOP, 2014.

3.2 Η work-based learning στη Σ.Ε.Ε.Κ.: πολιτικές εξελίξεις

Στο Ανακοινωθέν της Μπριζ της 7 Δεκεμβρίου του 2010, οι Υπουργοί της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, οι ευρωπαϊκοί κοινωνικοί φορείς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζοντας ότι στην κοινωνία της γνώσης οι επαγγελματικές δεξιότητες και ικανότητες είναι το ίδιο σημαντικές με τις ακαδημαϊκές και ότι η μάθηση μέσω της εργασιακής εμπειρίας στην Σ.Ε.Ε.Κ. έχει πολλά οφέλη σε ατομικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, καλούν τις χώρες που συμμετέχουν στο Ανακοινωθέν να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία ώστε να επικυρώνουν τις μη τυπικές μορφές μάθησης που προκύπτουν από την παρακολούθηση προγραμμάτων W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. μέχρι το 2020 (Bruges Communiqué, 2010).

Επίσης, στα συμπεράσματα της Ρίγα, που υιοθετήθηκαν στις 22 Ιουνίου 2015, τονίζεται η σημαντικότητα της προώθησης της μάθησής μέσω της εργασιακής εμπειρίας και η

αναγκαιότητα της βελτίωσης των διαδικασιών της αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποκτιούνται από αυτή μέχρι το 2020 για την ανάπτυξη ποιοτικών και συναφών με την αγορά εργασίας προσόντων και δεξιοτήτων βασισμένων στα μαθησιακά αποτελέσματα (Riga Conclusions, 2015). Μάλιστα, η αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων, που προκύπτουν από την W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ., μέσω της επικύρωσής τους, θα αυξήσει το ενδιαφέρον συμμετοχής σε αυτή τη μορφή μάθησης και θα βοηθήσει στο να καταστεί η εφαρμογή της πραγματικότητα στο πλαίσιο της Σ.Ε.Ε.Κ.

3.3 Η work-based learning στη ΣΕΕΚ: αναγνώριση – εξελίξεις και προκλήσεις

Αν και το ζήτημα της αναγνώρισης της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. είναι πολύ σημαντικό, αντιμετωπίζει αρκετές προκλήσεις στην πορεία της υλοποίησής του, καθώς ακόμα υπάρχει έλλειμμα συστηματικής γνώσης στο πεδίο με αποτέλεσμα οι «policy makers» να δυσκολεύονται να λάβουν εμπειριστατωμένες αποφάσεις σε πρακτικό και πολιτικό επίπεδο για την προώθηση της αναγνώρισής της (CEDEFOP, 2015).

Συγκεκριμένα, η W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. πραγματοποιείται εκτός του τυπικού συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης και έτσι δεν οδηγεί στην απόκτηση ενός αναγνωρισμένου προσόντος. Συχνά, οι συμμετέχοντες λαμβάνουν απλά ένα πιστοποιητικό ολοκλήρωσης του προγράμματος. Το γεγονός αυτό αποτελεί βασική αδυναμία της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. και αποθαρρύνει τους πολίτες να παρακολουθήσουν τέτοια προγράμματα. Μάλιστα, η απουσία ενός θεσμοθετημένου συστήματος επικύρωσης⁶⁴ των μαθησιακών αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί μέσω της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. καθιστά αδύνατο αφενός να γίνουν ορατά στους ενδιαφερόμενους και αφετέρου να ελεγχθεί η αποτελεσματικότητα των εν λόγω προγραμμάτων (CEDEFOP, 2015).

Επίσης, η αναγνώριση της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. συναντά προκλήσεις ως προς το στάδιο της αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, το οποίο είναι πολύ σημαντικό, καθώς βεβαιώνει την κατοχή τους και κατ'επέκταση την ποιότητα των προγραμμάτων της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. Με αυτό τον τρόπο, καλλιεργείται ένα κλίμα εμπιστοσύνης

⁶⁴ Ο προσδιορισμός, η καταγραφή, η αξιολόγηση και η πιστοποίηση, όπως αναλύονται στην ενότητα 2.

ανάμεσα στους ενδιαφερομένους με αποτέλεσμα το επαγγελματικό προσόν που πιστοποιείται να μπορεί να αναγνωριστεί και να χρησιμοποιηθεί για λόγους κινητικότητας ή για επαγγελματικούς ή/και ακαδημαϊκούς σκοπούς. Οι προκλήσεις αφορούν στον τρόπο της αξιολόγησης, καθώς δεν είναι πάντα εφικτή η οργάνωση αυθεντικών πρακτικών δοκιμασιών σε συνθήκες πραγματικής εργασίας. Κάποιες φορές η αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων πραγματοποιείται εύκολα και δίκαια σε συνθήκες εκτός του χώρου εργασίας, ενώ αντίθετα κάποια μαθησιακά αποτελέσματα είναι δύσκολο και δαπανηρό να αξιολογηθούν εκτός του εργασιακού περιβάλλοντος. Έτσι, η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης ίσως χρειαστεί να έρθει σε ισορροπία με την επιλογή του πιο οικονομικά αποδοτικού εργαλείου αξιολόγησης (ETF, 2014).

Επιπροσθέτως, οι προκλήσεις αφορούν στο ποιος είναι υπεύθυνος να αξιολογήσει και να πιστοποιήσει τα μαθησιακά αποτελέσματα, καθώς αυτό είναι ένα ζήτημα στενής συνεργασίας όλων των ενδιαφερομένων, το οποίο αντιμετωπίζει και το ίδιο προκλήσεις. Επομένως, φορείς που είναι κατάλληλοι για να αξιολογήσουν τα μαθησιακά αποτελέσματα, λόγω έλλειψης καλής συνεργασίας με τους υπόλοιπους ενδιαφερόμενους μπορεί να είναι απρόθυμοι να συμμετάσχουν στην διαδικασία, γεγονός που θα επιφέρει επιπτώσεις στην ποιότητα της αξιολόγησης (ETF, 2014).

Σε κάθε περίπτωση, οι προκλήσεις που συναντά η αναγνώριση μειώνουν την ελκυστικότητα της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ., με αποτέλεσμα οι πολίτες να μην έχουν ισχυρό κίνητρο να παρακολουθήσουν ανάλογα προγράμματα και να έχουν περιορισμένο ενδιαφέρον να επιλέξουν εναλλακτικές διαδρομές μάθησης και να εμπλακούν σε προγράμματα διά βίου μάθησης για ενήλικες. Με άλλα λόγια, η αναγνώριση ίσως συνιστά το πιο ισχυρό μέσο για την προώθηση της εφαρμογής της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. στην πράξη. Χρειάζεται ανάπτυξη πολιτικής βούλησης και ισχυρή συνεργασία όλων των ενδιαφερομένων τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο για να αρθούν τα εμπόδια στην αναγνώριση και να μπορέσει η W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. να εφαρμοστεί αποτελεσματικά στην πράξη.

Η αναγνώριση των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης, αποτελεί κεντρικό άξονα ανάπτυξης πολιτικών στην Ευρώπη λόγω των πλεονεκτημάτων που προσφέρει σε ατομικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, τα

οποία μπορούν να αποτελέσουν λύση στα ποικίλα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη. Μάλιστα, για την W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ., καθώς αποτελεί μια αποτελεσματική και ευέλικτη μορφή μάθησης για τους ενήλικες, χρειάζεται να θεσμοθετηθούν ρυθμίσεις για να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της Σ.Ε.Ε.Κ. Επίσης, χρειάζεται να ρυθμιστεί ένα σύστημα επικύρωσης των μαθησιακών αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί ώστε να αναγνωρίζονται τα αποκτηθέντα επαγγελματικά προσόντα και οι πολίτες να μπορούν να αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητες που τους παρέχει η αναγνώριση αυτών των προσόντων (κινητικότητα, μετάβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ή στην αγορά εργασίας) (CEDEFOP, 2015).

Συμπεράσματα

Ο τομέας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, καθώς και αυτός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης θεωρούνται από τη βιβλιογραφία ότι αποτελούν λύση για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρώπη στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, καθώς και στον τομέα της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου του εργατικού δυναμικού. Η Ευρώπη της γνώσης για να ενισχύσει την οικονομική της ανάπτυξη και να αντιμετωπίσει τον παγκόσμιο οικονομικό ανταγωνισμό, χρειάζεται εργατικό δυναμικό με υψηλού επιπέδου γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2009). Ωστόσο το υψηλό ποσοστό της ανεργίας, η αναντιστοιχία των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού και των αναγκών της αγοράς εργασίας, οι σημαντικές ελλείψεις του εργατικού δυναμικού σε βασικές και εγκάρσιες δεξιότητες, το υψηλό ποσοστό της εγκατάλειψης της τυπικής εκπαίδευσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012) αφενός εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης και αφετέρου δυσχεραίνουν την κοινωνική ένταξη, καθώς τα άτομα με χαμηλού επιπέδου δεξιότητες δεν θα μπορέσουν να βρουν θέση εργασίας και κινδυνεύουν να περιθωριοποιηθούν κοινωνικά⁶⁵.

Έτσι, εντείνεται η ανάγκη εμπλοκής των ατόμων σε προγράμματα διά βίου μάθησης και η δημιουργία εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης, ώστε το κάθε

⁶⁵http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/2011/bruge_el.pdf [accessed on 20.06.2017].

άτομο να επιλέγει την κατάλληλη μαθησιακή εμπειρία προκειμένου να αναπτύξει και να επικαιροποιήσει τις δεξιότητές του. Μάλιστα, η δημιουργία ευέλικτων μονοπατιών μάθησης και κατάρτισης θα πρέπει να συνοδεύεται από την επικύρωση και την αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί μέσω αυτών, ώστε να δοθεί ισχυρό κίνητρο στα άτομα να τα ακολουθήσουν αλλά και να μπορούν να αξιοποιήσουν όλες τις δυνατότητες που τους προσφέρουν (ανεύρεση θέσης εργασίας ή/και ακαδημαϊκή εξέλιξη) (CEDEFOP, 2015).

Το γεγονός ότι η αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που προκύπτουν μέσω της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. συναντά αρκετές προκλήσεις συνιστά σημαντική αδυναμία που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι χώρες της Ε.Ε., καθώς ο χώρος της εργασίας αποτελεί σημαντική πηγή μάθησης και κατάρτισης για τους εργαζομένους και μέσο βελτίωσης της παραγωγικότητας και της καινοτομίας της επιχείρησης. Η W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. απαιτεί περισσότερη προσοχή, ανάληψη δράσης και ισχυρή συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων προκειμένου να διαμορφωθούν οι κατάλληλες πολιτικές που θα εφαρμόζουν την αναγνώρισή της στην πράξη, ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν μελλοντικά οι δυνατότητές της στην Ευρώπη (CEDEFOP, 2015).

Καταλήγοντας, η αναγνώριση των εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και κατάρτισης και συγκεκριμένα της W.B.L. στη Σ.Ε.Ε.Κ. συνιστά μια εξαιρετικά προοδευτική, έξυπνη, ευέλικτη, δημοκρατική, συμπεριληπτική (inclusive) και πιο «δίκαιη» πολιτική σε σχέση με την αναγνώριση μόνο των μαθησιακών αποτελεσμάτων που προέρχονται μέσω της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η δυνατότητα που δίνεται στο άτομο να καθιστά ορατά τα μαθησιακά αποτελέσματα (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες) που έχει επιτύχει ανεξάρτητα από την διαδρομή που ακολούθησε για την επίτευξή τους (τυπική, μη τυπική, άτυπη μάθηση), προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για την προσωπική, επαγγελματική ή ακαδημαϊκή του εξέλιξη. Παράλληλα, ενισχύονται η οικονομική ανάπτυξη, καθώς η οικονομία των κοινωνιών του 21^{ου} αιώνα στηρίζεται στη γνώση, και η κοινωνική ένταξη. Η αναγνώριση όλων των μοναδικών εμπειριών μάθησης που προσφέρονται μέσω των καθημερινών δραστηριοτήτων, όπως η μάθηση στο χώρο της εργασίας, και μάλιστα οι δυνατότητες που προσφέρει η αναγνώρισή τους αποτελούν μια ενδιαφέρουσα αλλαγή παραδείγματος σε σχέση με την αναγνώριση αποκλειστικά

των τυπικών προσόντων και το «μονοπώλιο» της τυπικής εκπαίδευσης να παρέχει ευκαιρίες για την ανάπτυξη της επαγγελματικής και της ακαδημαϊκής σταδιοδρομίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Bologna Process (2003). *Realizing the European Higher Education Area*, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Berlin, 19 September 2003.

http://media.ehea.info/file/2003_Berlin/28/4/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf [accessed on 25.05.2017].

Bologna Process (2007). *Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world*, London Communiqué, 18 May 2007.

http://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf [accessed on 25.05.2017].

Bologna Process (2009). *The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade*, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009.

http://media.ehea.info/file/2009_Leuven_Louvain-la-Neuve/06/1/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009_595061.pdf [accessed on 25.05.2017].

Bologna Process (2012). *Making the Most of our Potential: Consolidating the European Higher Education Area*, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Bucharest, 26-27 April 2012.

http://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf [accessed on 25.05.2017].

Bologna Process (2015). *Communiqué of the meeting of European Ministers incharge of Higher Education*, Yerevan, 14-15 May 2015.

http://media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniquéFinal_613707.pdf [accessed on 25.05.2017].

CEDEFOP (2007). *Validation of informal and non-formal learning, a snapshot*.

Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4073> [accessed on 20.05.2017].

CEDEFOP (2009). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009.

<http://www.cedefop.europa.eu/node/11010> [accessed on 20.05.2017].

CEDEFOP (2014). *Work-based learning (WBL) trends in continuous vocational education and training (CVET)*. ETF event ‘Work-based learning in VET matters’, 10 – 11 November 2014, Turin.

http://www.ipq.org.ua/upload/files/files/3_Dehmel.pdf [accessed on 22.06.2017].

CEDEFOP (2015). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2015.

<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4054> [accessed on 20.05.2017].

CEDEFOP (2015). *Work-based learning in continuing vocational education and training: policies and practices in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop research paper, No 49.

<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5549> [accessed on 15.06.2017].

CEDEFOP (2016). European Commission, ICF (2017). *European inventory on validation of non-formal and informal learning – 2016 update*. Synthesis report. Luxembourg: Publications Office.

<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory> [accessed on 15.05.2017].

Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region (1997). Lisbon 11 April 1997. Council of Europe.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001112/111238mb.pdf#page=2> [accessed on 10.06.2017].

Council of the European Union, European Commission (2010). *The Bruges communiqué*.

<https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2010/75928.pdf> [accessed on 15.06.2017].

European Commission (2013). *Work-Based Learning in Europe: Practices and Policy Pointers*.

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf [accessed on 12.06.2017].

ETF (European Training Foundation) (2014). *Work-based Learning: A handbook for Policy Makers and Social Partners in ETF Partner Countries*, ETF.

[http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/8EFD210012D6B04EC1257CE60042AB7E/\\$file/Work-based%20learning_Handbook.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/8EFD210012D6B04EC1257CE60042AB7E/$file/Work-based%20learning_Handbook.pdf) [accessed on 13.06.2017].

Latvian Presidency of the Council of the European Union and European Commission (2015). Riga conclusions 2015. *On a new set of medium-term deliverables in the field of VET for the period 2015-20, as a result of the review of short-term deliverables defined in the 2010 Bruges Communiqué*.

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/2015-riga-conclusions_en.pdf [accessed on 20.06.2017].

Sweet, R. (2013). 'Work-based learning: Why? How?', in *Revisiting Global Trends in TVET: Reflections on Theory and Practice*, UNESCO-UNEVOC, Bonn.

http://www.unevoc.unesco.org/fileadmin/up/2013_epub_revisiting_global_trends_in_tvete_chapter5.pdf [accessed on 15.06.2017].

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2001). *Ανακοίνωση της Επιτροπής: Η πραγμάτωση μιας ευρωπαϊκής περιοχής δια βίου μάθησης*, COM (2001) 678 τελικό.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0678&from=EL> [accessed on 30.05.2017].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή οικονομική κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Μια νέα ώθηση για ευρωπαϊκή συνεργασία στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση για την υποστήριξη της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»*, COM (2010) 296 τελικό.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0296&from=EL> [accessed on 15.06.2017].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2004). *Απόφαση αριθ. 2241/2004/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 2004 σχετικά με το ενιαίο κοινοτικό πλαίσιο για τη διαφάνεια των επαγγελματικών προσόντων και ικανοτήτων (Europass)*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 390, 31.12.2004, pp. 6-20.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004D2241&from=EN> [accessed on 24.06.2017].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2008). *Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2008 σχετικά με τη θέσπιση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων για τη διά βίου μάθηση*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C111, 6.5.2008, pp. 1-7.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0506\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0506(01)&from=EL) [accessed on 24.06.2017].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2009). *Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2009 για τη δημιουργία ευρωπαϊκού πλαισίου αναφοράς για τη διασφάλιση της ποιότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση*». Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 155, 8.7.2009, pp. 1-10.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708(01)&from=EN) [accessed on 24.06.2017].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο (2009). *Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2009 για τη θέσπιση του ευρωπαϊκού συστήματος πιστωτικών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET)*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 155, 8.7.2009, pp. 11-18.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H0708(02)&from=EN) [accessed on 24.06.2017].

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2009). *Συμπεράσματα του συμβουλίου της 12ης Μαΐου 2009 σχετικά με ένα στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης («ΕΚ 2020»)*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 119, 28.5.2009, pp. 2-10.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EL) [accessed on 21.06.2017].

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2012). *Σύσταση του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2012 για την επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 398, 22.12.2012, pp. 1-5.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EL:PDF> [accessed on 15.05.2017].

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012). *Κοινή έκθεση 2012 του Συμβουλίου και της Επιτροπής, σχετικά με την εφαρμογή του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020). «Εκπαίδευση και κατάρτιση σε μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη»*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 70, 8.3.2012, pp. 9-18.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG0308\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XG0308(01)&from=EL) [accessed on 22.06.2017].

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015). *Κοινή έκθεση για το 2015 του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΕΚ 2020). Νέες προτεραιότητες για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 417, 15.12.2015, pp. 25-35.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EL) [accessed on 15.05.2017].

Διαδικτυακές αναφορές

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (https://ec.europa.eu/commission/index_el):

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el [accessed on 20.06.2017].

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/publications/201/bruges_el.pdf [accessed on 20.06.2017].

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/education-technology_el
[accessed on 26.05.2017].

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52009XG0528\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52009XG0528(01))[accessed on 20.06.2017].

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-development_el
[accessed on 26.05.2017].

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/growth-jobs_el [accessed on 26.05.2017].

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11090>[accessed on 26.05.2017].

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/social-inclusion_el[accessed on 26.05.2017]

<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning> [accessed on 21.06.2017].

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-qualifications_el[accessed on 30.05.2017].

https://europass.cedefop.europa.eu/el/abouthttps://europass.cedefop.europa.eu/sites/default/files/cv-example-2-el_gr.pdf[accessed on 20.06.2017].

http://www.pde.gov.gr/ppxsaa/content/files/a-stadio/meleti/teyxos1/02_6%20%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%94%CE

[%9F%CE%A4%CE%95%CE%9F%20%20%CE%95%CE%A5%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%97%202020.pdf](#) [accessed on 20.06.2017].